

ВІТВИЦЬКИЙ Н.І.,
магістр природоохоронного факультету
Одеський державний екологічний університет, Одеса
НАГАЄВА С.П.,
к. геогр. н., доц., доцент кафедри екології та охорони довкілля
Одеський державний екологічний університет, Одеса

СУЧАСНИЙ СТАН ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколаївська область займає вигідне географічне положення, характеризується сприятливими кліматичними і природними умовами, різноманітністю ландшафтних територій, багатством рослинного та тваринного світу, мінеральних ресурсів, родючих чорноземів, широко розвинутою мережею річок.

Миколаївська область має значний рекреаційний потенціал, який у поєднанні з природними та історико-культурними ресурсами створює великі перспективи для розвитку різних напрямів туристичної галузі.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Миколаївської області – це ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об’єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність. Мають велике значення для збереження природної різноманітності ландшафтів регіону, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу природного середовища. Природно-заповідний фонд представляє собою основу для створення екомережі.

Структура природно-заповідного фонду зумовлена природними умовами області, характерними для Степової зони та значною господарською освоєністю її території. Оскільки основним природним ресурсом степової зони є родючі ґрунти, то і її основна проблема – деградація природних екосистем та ландшафтів, пов’язана з інтенсивним сільськогосподарським використанням. Унікальні зональні степові екосистеми, завдяки яким і сформувалися всесвітньовідомі українські чорноземи, зараз знаходяться на межі зникнення, і потребують особливого захисту. Саме тому більшість об’єктів природно-заповідного фонду Миколаївщини – цінні степові комплекси.

Станом на 01.01.2020 до складу природно-заповідного фонду Миколаївської області належить 147 об’єктів ПЗФ фактичною площею 79883,62га, з них 8 об’єктів загальнодержавного значення на площі 47617,47 га та 139 об’єктів місцевого значення на площі 32266,15га. Показник заповідності Миколаївської області становить 3,14 %.

Таблиця 1 Структура природно-заповідного фонду Миколаївської області

Категорія ПЗФ	Заповідні об’єкти					
	загальнодержавного значення		місцевого значення		усього	
	к-сть	площа, га	к-сть	площа, га	к-сть	площа, га
Біосферні заповідники	1	2741,0	-	-	1	2741,0
Національні природні парки	2	41361,28	-	-	2	41361,28
Природні заповідники	1	1675,7	-	-	1	1675,7
Регіональні ландшафтні парки	-	-	5	18742,6	5	18742,6
Заказники, всього	1	1782,0	61	9475,5	62	11257,5
Пам’ятки природи, всього	1	11,0	42	205,05	43	216,06
Заповідні урочища	-	-	13	3656,7	13	3656,7
Зоологічний парк	1	18,48	-	-	1	18,48
Парки-пам’ятки садово-паркового мистецтва	1	28,0	18	186,3	19	214,3
Разом	8	47617,47	139	32266,15	147	79883,62

На території Миколаївської області виділені наступні категорії заповідності природних територій та об’єктів загальнодержавного значення:

- Природний заповідник «Сланецький степ».
- Ділянки біосферного заповідника: «Воложин ліс, о-в Довгий, о-в Круглий».
- Національний природний парк «Білобережжя Святослава».
- Національний природний «Бузький Гард».
- Лісовий заказник «Рацинська дача».

- Миколаївський зоологічний парк.
- Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Мостівський парк».
- Ботанічна пам'ятка природи «Степок».

Найбільшою питомою вагою в заповідному фонді області характеризуються національні природні парки (51,7% від загальної площі заповідних територій) та регіональні ландшафтні парки (23,4%).

С кожним роком в середньому на 10 % - 20% зростає потік туристів до Миколаївщини. Так, у 2020 році Миколаївську область відвідало більше 236 тис. туристів, з них: організованих туристів – 89,617 тис. осіб, іноземних – 4,3 тис. осіб, число не організованих туристів – 124 тис. осіб.

Найбільш поширеними видами туризму на територіях об'єктів ПЗФ Миколаївської області є: екологічний, науковий, пізнавальний, рекреаційний, водний.

В роботі розрахований індекс інсуляризованості (розчленованості) (I) для ПЗФ Миколаївської області за формулою Ю.М. Грищенко :

$$I = (S_1 / S + N_1 / N) / 2 \quad (1)$$

де:

S_1 – це площа нестійких ПЗФ (з територією менше 50 га);

S – це загальна площа ПЗФ;

N – це кількість ПЗФ;

N_1 – це кількість нестійких ПЗФ.

Чим вище значення I , тим значнішу роль в загальній території, що охороняється, відіграють дрібні ділянки, що не мають екологічної стабільності, їх роль у збереженні генофонду незначна [2].

В результаті виконаних досліджень встановлено, що індекс інсуляризованості по області дорівнює 0,35, що є досить гарним показником кількості при загальній площі області 2458,5 тис.га, в ній охороняється 79,88 тис.га території, що складається з 147 об'єктів, причому 84 з них віднесені до групи інсуляризованих.

Зростаючий вплив туристів у Миколаївську область може викликати негативні зміни в навколишньому природному середовищі.

При надмірному тривалому рекреаційному навантаженні природне середовище зазнає серйозних негативних змін: внаслідок витоптування деградація ґрунтового покриву надґрунтового покриву, підстилки і підросту; пошкодження дерев; деградація рослинного покриву; відлякування тварин; виснаження рибних та мисливських угідь; антропогенна денудація.

До основних антропогенних чинників, які негативно впливають на природні комплекси та об'єкти рослинного і тваринного світу на території ПЗФ Миколаївської області належать:

- забруднення акваторій навколо заповідних територій під час днопоглиблювальних робіт, нафтопродуктами, потрапляння у водні об'єкти неорганічних та органічних речовин щорічно створює заморні явища, які призводять до загибелі мідій та інших водних біоресурсів;
- збільшення автомобільного транспорту (сприяє руйнуванню природних біотопів, забрудненню території, а також веде до збільшення загибелі тварин під колесами);
- забруднення ґрунтових вод каналізаційними відходами, через відсутність очисних споруд;
- пожежі (в результаті необережного поводження з вогнем);
- неконтрольований випас худоби (в тому числі на заповідних територіях);
- браконьєрство (незаконне, непідзвітне).

Регулювання потоку туристів та оцінка рекреаційного навантаження на території природних комплексів та об'єктів ПЗФ має важливе значення для збереження та охорони унікальних ландшафтів.

Для зменшення негативного антропогенного впливу екосистеми ПЗФ Миколаївської області необхідне здійснення моніторингу шляхом: розробки та контролю гранично допустимих рекреаційних навантажень; наукового обґрунтування заходів щодо охорони екосистеми; посилення вимог до раціонального використання природних ресурсів; вдосконалення правових принципів охорони довкілля; проведення екологічно обґрунтованих ландшафтно-меліоративних, організаційно-планувальних, природоохоронних заходів.